

ЛЕСЯ БИЛОВУС
г. Тернополь

РЕЛИГИОЗНЫЙ АСПЕКТ КАК МАРКЕР СОХРАНЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В УКРАИНОЯЗЫЧНОЙ ПЕРИОДИКЕ ДИАСПОРЫ США (ОТ 1947 г.)

Статья посвящена исследованию публицистического материала украиноязычной периодики диаспоры США («Америка», «Известия комбатанта», «Народная воля», «Национальная трибуна», «Самостоятельная Украина», «Свобода», «Закордонна Газета») после 1947 г. и анализу религиозного дискурса как маркера сохранения национальной идентичности. Выяснено, что вопросы, связанные с Патриархатом, объединением украинских церквей, празднованием значительных дат в истории украинского христианства, освещение антирелигиозной жизни в Украине, стали одним из важных факторов самосознания украинской диаспорой США себя как части мирового украинства.

Ключевые слова: украиноязычная периодика, украинская диаспора США, национальная идентичность, украинская церковь.

Стаття надійшла до редколегії 24.05.2018

УДК 94.(477.73)"18"

ВОЛОДИМИР ГАМЗА

м. Миколаїв

ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СПИРО ГУЛАБЧЕВА В УКРАЇНІ В КІНЦІ ХІХ СТОЛІТТЯ

У статті розглядаються окремі аспекти діяльності відомого болгарського громадського діяча і революціонера Спиро Гулабчева в Україні в кінці XIX століття. Наголошено на значенні українських громад у формуванні поглядів Гулабчева. На основі архівних документів висвітлені його спроби по створенню «книжкового» руху у Києві, Харкові, Миколаєві, а також в болгарських та європейських містах. Детально розглянута заведена царською охранкою справа щодо діяльності Гулабчева.

Ключові слова: болгарський діяч, сиромохомильство, студенти, друзини, справа.

Спиро (Спиридон) Гулабчев – відомий болгарський публіцист, громадський та політичний діяч кінця XIX – початку XX ст. В новітню історію Болгарії він увійшов як засновник так званого «сиромохомильства» – руху заступництва щодо бідних та знедолених. Спиро Гулабчева також вважають одним з перших ідеологів анархізму на Балканах. Життєвий шлях цього діяча був пов'язаний і з Україною.

Громадсько-політична діяльність С. Гулабчева на Балканах достатньо глибоко досліджена болгарськими науковцями, втім український період його біографії залишився недостатньо висвітленим.

Метою даної статті є заповнення цієї прогалини із використанням документів з українських та болгарських архівів.

Спиро Гулабчев народився у 1856 р. у м. Лерин на території Македонії (зараз м. Фло-

рина, Греція) в родині священика Константина Гулабчева, що очолював місцеву болгарську громаду. Початкову і середню освіту Гулабчев здобував в Константинополі, Адріанополі та Пловдиві, після чого вчителював, викладаючи предмети на грецькій та болгарській мовах. У 1877 р. С. Гулабчев вирішив отримати вищу освіту і поступив на навчання до духовної академії у Москві. Провчившись у цьому закладі два роки юнак перевівся до Московського університету вивчати право. Але й тут він не завершив повний курс і в 1881 р. поступив на історико-філологічний факультет Київського університету [1, 106]. Спочатку Гулабчев навчався як стипендіат Східної Румелії, а після її возз'єднання з Болгарією в 1885 р. отримував кошти вже від Князівства Болгарія [2, 116, 196].

Повернувшись до Болгарії Спиро Гулабчев з 1887 по 1889 рр. викладав історію та

літературу у Габровській, Варненській та Тирновській гімназіях і одночасно створював «приятельські дружини», що займалися пропагандою сформульованого ним сиромахомильства – специфічної болгарської версії народництва, поширеного в Російській імперії у другій половині XIX ст. Головний сенс течії був вкладений у її назву – «сиромахомильство» – варіант українською «сиромомильство» – милість до бідних, знедолених. Розробляючи ідеологію та основні положення сиромахомильства Спиро Гулабчев запозичив окремі ідеї російських та українських народників і адаптував їх до болгарського соціального життя. Найбільш важливими серед них він вважав забезпечення соціальної справедливості та усунення майнової нерівності. Праця і слугування суспільству подавалися ним як головний зміст життя звичайної людини [1, 115].

Програма Гулабчева з одного боку проголошувала головним принципом любов та милість до бідних людей, а з іншого – заперечувала модернізацію суспільства, зокрема закликала до війни проти моди, особливо жіночої, естетики, розкоші, протидії видаткам на вищу освіту у той час, коли народ не мав можливості здобувати середню тощо. Поширюючи свої погляди сиромахомили наголошували на важливості принципу солідарності інтелігенції із збіднілими верствами і інколи демонстрували відданість народу в екстравагантних формах. Так, аби завоювати симпатії незаможного населення засновник сиромахомильства та його прихильники приходили на збори та мітинги у постолах. Вдаючись до популістичних прийомів Спиро Гулабчев навіть забороняв найближчому оточенню носити краватки, як символ відчуженості інтелігенції від простого люду [1, 116].

На думку лідера сиромахомильського руху суспільство можна було ошчасливити лише шляхом масштабної соціальної реформи, підготовленої наполегливою та копіткою пропагандистською роботою, яку мали здійснювати організовані групи однодумців. Дружини сиромахомилів діяли на суворо конспірологічних засадах і приймали до своїх лав лише перевірених людей на підставі рекомендацій. За ініціативи Гулабчева його підлеглі сорат-

ники у листуванні між собою користувались таємними абетками, що були поширені серед соціалістів. Члени дружин мали певну підтримку серед різних верств населення, але найбільшою популярністю користувались серед болгарської молоді, схильної до сприйняття радикальних ідей [3, 73].

Аби розширити можливості для розповсюдження народницьких ідей Спиро Гулабчев за допомогою соціалістів заснував у м. Русе друкарню, в якій було видано понад 140 томів літератури політичного спрямування. Також тут виходила солідними накладами і художня література. С. Гулабчев спромігся надрукувати і декілька власних творів та перекладів іноземних видань. З часом його друкарня перетворилась у громадський клуб, який відвідували дрібні підприємці, чиновники, викладачі та учні [4, 33].

Ідеалізуючи психологію бідного селянина С. Гулабчев закономірно опинився в полоні селянської стихії та анархічних ідей. Підтримуючи і поширюючи соціалістичні ідеї (на межі 80–90-х років Спиро Гулабчева вважали одним з перших апостолів соціалізму у Болгарії), він в дійсності залишився поза цим рухом і згодом був звинувачений у сектантстві. Заперечуючи не лише приватну, а й особисту власність засновник сиромахомильства протистояв визнаним лідерам соціалістичного руху. Болгарський революціонер Димитр Благоєв, який не поділяв погляди Спиро Гулабчева дав найбільш повну характеристику ідеології сиромахомилів. Узагальнюючи її основні постулати він зробив висновок, що суспільним ідеалом сиромахомилів був «споживацький комунізм» без історичної перспективи [3, 73]. За оцінками деяких сучасних болгарських вчених заснований Гулабчевим рух знаходився між соціалізмом та анархізмом, але дещо ближче до соціалістичної ідеології.

Політичну і громадську діяльність Спиро Гулабчев водночас поєднував з етнографічними розвідками та лінгвістичними дослідженнями. В 1887 р. він видав книгу «Один погляд на етнографію Македонії», в якій наголошував на необхідності наближення болгарської книжкової мови до західних народних говорів. Наголошуючи на особливостях

регіону він водночас викривав панелліністичні фальсифікації щодо національного походження населення Македонії, а також спроби сербської пропаганди відвернути македонців від болгарського кореня [5, 7, 23].

У 1905 р. Спиро Гулабчев вимушений був закрити друкарню в зв'язку з її збитковістю та великими боргами, які йому довелося сплачувати до кінця свого життя. Певний час працював чиновником у столичній рахунковій палаті. Помер в 1918 році в Софії [6, 172].

Формування світогляду та більшості переконань Спиро Гулабчева відбулось саме в український період його життя. В Україні він вперше розпочав і свою громадську діяльність. Будучи переконаним, що саме через поширення знань серед широких верств можна було досягти кінцевої мети – побудови соціально справедливого суспільства, Спиро Гулабчев надавав величезну роль у цій справі болгарській молоді, що здобувала освіту в Російській імперії та Європі. На його думку студенти вузів, а також учні гімназій і реальних училищ могли б з успіхом пропагувати народницькі ідеї на Балканах через поширення «книжкового» руху.

Навчаючись в Київському університеті С. Гулабчев розпочав роботу по створенню в середовищі болгарської студентської діаспори мережі так званих «читацьких приятельських товариств», які він ще називав «читацькими дружинами» і «дружинками» – осередками. За задумом С. Гулабчева ця мережа мала бути міжнародною за масштабами діяльності і охоплювати усі країни, де існували болгарські учнівські та студентські земляцтва, але із підпорядкуванням «головній дружині» у Києві. Порівняно невеликі, але згуртовані групи патріотів-книголюбів повертаючись на батьківщину повинні були скласти ядро майбутніх пропагандистських осередків та центрів [7].

На практиці «дружинки», що зазвичай об'єднували близько 5–10 членів розповсюджували літературу, створювали і поповнювали книжкові фонди, писали статті для журналів і газет, перекладали на болгарську мову актуальні іноземні видання. Їхню фінансову основу становили членські внески і пожертви заможних людей. Частина членських внесків осередки направляли Гулабчеву до Києва, а той з свого

боку надавав матеріальну допомогу передусім новостворюваним групам. Як видно з кореспонденції Гулабчева на забезпечення поточної роботи та закупівлю літератури членських внесків постійно не вистачало, до того ж він неодноразово скаржився на неможливість знайти щедрого мецената.

Відвідуючи рідні місця болгарські учні та студенти вже під час канікул прагнули розпочати пропагандистську роботу на батьківщині. Гулабчев особисто координував створення мережі читацьких товариств на болгарських землях. Перші організовані групи його прихильників виникли в Русе, Силістрі, Велико Тирново, Варні, Анхіало [7, арк. 8].

Особливу увагу Спиро Гулабчев приділяв рідній Македонії, яку розглядав як невід'ємну частину Болгарії. В середині XIX ст. населення цього краю в більшій мірі ніж в інших болгарських регіонах піддавалось спробам еллінізації спочатку з боку фанаріотського духовенства, а згодом – Елладської православної церкви. Грецька мова активно поширювалась у школах та церквах, серед місцевої інтелігенції. Це призводило до того, що хоча в містах і селах Македонії розмовляли болгарською мовою, але у письмі використовували грецьку абетку. Дещо пізніше розпочались спроби цілеспрямованої сербізації місцевого населення [8, 287, 290]. У 70–80-х роках XIX століття в Македонії почали виникати книжкові магазини (книжарниці) у великих містах – Скоп'є та Велесі. Але більш поширеним був продаж книг торгівцями-мандрівниками у таких містах як Охрид, Струга, Бітоля, Струм'їца, Гевгелі та інші. Спиро Гулабчев вважав, що слід скористатись зростанням популярності книги на його батьківщині і створити мережу по розповсюдженню саме болгарської книги (българската книжнина).

Певний час «приятельські товариства» Гулабчева діяли без установчих документів. Протягом 1882 р. Спиро Гулабчев ретельно підбирав кадри для своїх майбутніх «дружинок» і розробляв статут «головної дружини». В 1883 р. йому вже вдалося організувати у Києві болгарську студентську громаду під назвою «Приятелска дружина за унапредване на българщина в Македония» – «Товариство за майбутне болгаризму в Македонії». Написавши проект статуту товариства

він спробував дізнатися думки поважних та впливових людей щодо положень цього документу. З цією метою він звернувся з листом до Кристья Мирські, відомого болгарського громадського діяча, політика і публіциста, згодом члена Болгарської академії наук, що проживав у м. Варні. Гулабчев наполегливо просив його надіслати свої зауваження і доповнення до статуту, а також очолити варненську дружину. Він також запропонував Мирські заітивати у Варні ще трьох «від серця відданих» однодумців, які б погодились займатися практичною діяльністю по розповсюдженню книг. Організатор книжкового руху навіть погоджувався повністю замінити свій документ, якщо цього побажає відомий публіцист. Спиро Гулабчев відверто апелював до авторитету Мирські: «Ваше вливання до дружини є важливим і з того боку, що навколо вашого імені згуртується чимало людей з ліберальної партії». Аби остаточно схилити Мирські до вступу до дружини Гулабчев у наступному листі повідомляв, що до лав організації вступив чиновник з Тирновської округи Константин Тондж(о)уров, а також відомий письменник, громадський і духовний діяч митрополит Тирновський Климент (Васил Друмев). Врешті решт Гулабчеву вдалося залучити Кристья Мирські до своєї організації [7, арк. 8-8 зв.].

Під час створення київської «дружини» найбільш складною постала проблема підбору доброго керівника. На переконання Спиро Гулабчева очолювати осередок мав «розвинутий та волелюбний болгарин». У той час в Київському університеті навчалось декілька болгарських юнаків, втім знайти серед них бажаного займатися пропагандистською справою було непросто. Відомо, що перші роки перебування Олександра III на престолі були відмічені наступом реакції насамперед в освітній галузі, тому серед студентської молоді існували певні перестороги щодо заняття громадською діяльністю. Очолити осередок погодився Юрдан Коцев з м. Сливен, а казначеєм став Димитр Рашев з Велико Тирново. Члени київської дружини листувались зі своїми співвітчизниками в Болгарії і Македонії, допомагали у створенні осередків в тамтешніх містах, збирали кошти на придбання

літератури, а також робили переклади. Так студент Н. Федов перекладав статті, надруковані французькою для подальшої публікації у газеті «Народний глас», що видавалась у болгарському місті Пловдиві [7, арк. 8].

З меншими зусиллями С. Гулабчеву вдалося організувати «книжковий» осередок в Харківському університеті. Тут створювати «дружинку» погодився болгарський студент Антон Байчев з містечка Лясковца, де вже діяла невеличка група книголюбів. Харківський осередок оформився у вересні 1883 р. і став на той час найбільш помітним, нараховуючи 12 членів. Гулабчев особисто піклувався про його склад. За його рекомендацією до цієї «дружинки» вступив активний учасник руху Васил Іванов з м. Русе. Антон Байчев після закінчення навчання у Харкові планував повернутися до Велико Тирново, щоб там вчителювати, то ж Гулабчев сподівався, що його мережа пустить коріння і в старій столиці Болгарії. З часом Байчев став одним з співзасновників та редакторів політичного видання «Варненски новини» у м. Варна [7, арк. 8-9].

Великі сподівання Спиро Гулабчев пов'язував з Південнослов'янським пансіоном у м. Миколаєві. Цей унікальний заклад був створений відомим болгарським педагогом Тодором Мінковом у 1867 році. Південнослов'янський пансіон став кузницею слов'янських еліт, що виборювали незалежність своїх народів та розбудовували молоді держави на Балканах. Засновник та утримувач пансіону залучив його до мережі місцевих навчальних закладів, що умовно включала гімназію, реальне та повітове училища. До того ж він запровадив у пансіоні викладання окремих предметів, а також зібрав солідну бібліотеку навчальної та художньої літератури. В пансіоні панував культ книги та літературної творчості. Вихованці Т. Мінкова за підтримки свого патрона наприкінці 1879 року заснували громадську організацію та літературно-науковий журнал «Братски труд», на сторінках якого публікували оповідання, п'єси, есе, замітки, критичні статті тощо. До того ж, окремі балканські юнаки, в тому числі майбутній болгарський письменник-сатирик Алеко Константинов видавали і власні журнали. Це

дозволило Спиро Гулабчеву знайти в середовищі миколаївських пансіонерів своїх прихильників, а з часом декілька колишніх пансіонерів стали його добрими помічниками, в тому числі Друмі Друмев, Димитр Рашев та Захарій Холев [9, 81].

Спиро Гулабчев намагався створювати читацькі осередки не лише серед молоді, що навчалась в Російській імперії. Він наполегливо прагнув залучити до своєї справи болгарських студентів, які здобували освіту у європейських навчальних закладах та в столиці Османської імперії. Активною виявилась група його прихильників у Загребі, причому двоє з них спробували організувати осередок у Женеві. Щодо «дружинки» у Цариграді, то її майбутнє С. Гулабчев пов'язував з ініціатором руху в столиці – «дуже добрим хлопцем», прізвище якого, ймовірно з конспірологічних міркувань він не вказував [7, арк. 9].

Перебуваючи в Україні Спиро Гулабчев захопився публіцистикою Михайла Драгоманова, яка в значній мірі і вплинула на його погляди. Через своїх довірених осіб у Женеві Гулабчев отримував громадську періодичну літературу і окремі друковані праці відомого українського діяча, що у той час вимушено проживав у Швейцарії. У подальшому через свою читацьку мережу С. Гулабчев розповсюджував ці видання в Україні та поза її межами. Гулабчеву та його прихильникам імпонували поважне ставлення Драгоманова та інших учасників громад до національної мови і культури, а також їх схильність до еволюційного шляху досягнення соціального прогресу. Переїнявшись сповідуваними Драгомановим ідеями демократії та федералізму Спиро Гулабчев дійшов до висновку, що політико-територіальні проблеми на Балканах, в тому числі і македонське питання, можуть бути вирішені шляхом створення балканської федерації [1, 113].

Документальних даних про конкретні заходи Спиро Гулабчева та його читацьких дружин на території України у 1884–1885 рр. на жаль поки не знайдено. Але відомо, що у цей відрізок часу Гулабчев займався видавництвом художньої і сільськогосподарської літератури, а також вивчав мовознавчі питання. В 1885 р. він надрукував у Києві влас-

норуч написане оповідання «Дядо Стоян» – «Дідусь Стоян», в якому розвивав ідею фонетичного правопису у болгарській мові, що мав бути більш зрозумілим і доступним для широких верств населення [10].

Певні висновки про ідеологічні пріоритети та практичну діяльність болгарського просвітителя дозволяє зробити розгляд матеріалів справи Управління одеського тимчасового генерал-губернатора, що зберігається у Державному архіві Одеської області. Цю справу на 19 аркушах під назвою «Про звинувачення студента Київського університету болгарсько-підданого Спиро Гулабчева у державному злочині», було розпочато 18 лютого 1886 р., а закрито 30 травня того ж року [11].

Згідно із повідомленням начальника жандармського управління м. Одеси п'ятого лютого 1886 р. на прибулому через Константинопольський порт російському судні «Азов» під час митного догляду речей болгарсько-підданого Спиро Гулабчева у подвійному дні його шкіряної валізи були знайдені «революційні видання» загальною кількістю 37 примірників. Очільник місцевої жандармерії у листі до генерал-губернатора детально вказав назви, дати, місце видання, прізвище редактора та кількість сторінок кожної книги, газети чи журналу. Переважно це були твори, написані або редаговані Михайлом Драгомановим у Женеві в період з 1881 по 1885 роки. Серед них: програмна брошура «Вольный союз» – «Вільна спілка», перша частина поезій «Політичні пісні українського народу XVIII-XIX ст.», анотований збірник «Нові українські пісні про громадські справи 1764 – 1880», брошура «Le tyranicide en Russie et l'action de l'Europe Occidentale» – «Тираноббивство в Росії і поведінка Західної Європи», друкований огляд «Література України», стаття «Историческая Польша и Великорусская демократия». Також серед вилученої у Гулабчева літератури числились чотири примірники надрукованого листа М. І. Костомарова до видавця «Колокола» О. І. Герцена, видана М. Драгомановим поема Тараса Шевченка «Марія». Поміж ними була й релігійна книжка «Марія мати Іисуса», яку чиновники теж зарахували до «революційних» [11, арк. 1-13в.].

За спробу перевезення до Росії забороненої літератури 30-річного болгарського студента заарештували і ув'язнили в «одеський тюремний замок». Згодом йому було висунуто звинувачення у державному злочині за ст. 250 і 251 Укладення про покарання. Під час допиту Гулабчев не виказав реальних постачальників і канали перевезення літератури, пояснивши, що нібито книги і газети він задешево придбав для власних потреб в Софії у невідомого йому візника. Але слідство не сприйняло цю версію, причому в документах зазначалось, що Спиро Гулабчев вже опинявся в полі зору жандармів, а в 1884 р. був допитаний в якості свідка «внаслідок близького знайомства з особою, вкрай неблагонадійною у політичному відношенні» [11, арк. 6 зв.]. Втім, прокурор судової палати враховуючи, що розглядалась справа іноземного підозрюваного не поспішав із остаточним висновком і схилявся до того, щоб не доводити її до суду, а обмежитись покаранням Гулабчева шляхом його депортації за кордон. На початку квітня 1886 р. він звернувся до тимчасового генерал-губернатора з проханням ще раз розглянути обставини справи «колишнього студента Київського університету» (скоріш за все Гулабчева на той момент вже відрахували з університету в екстреному порядку) [11, арк. 8–9].

Справа Спиро Гулабчева почала набувати розголосу і в самій Болгарії. У телеграмі, що надійшла з Петербургу від Азіатського департаменту до агента Міністерства іноземних справ в Одесі зокрема зазначалось наступне: «...В болгарських газетах розміщено повідомлення про арешт в Одесі і заслання до Сибіру...болгарина, вихованця Київського університету Спиро Гулабчева за те, що при ньому знайдені були російські заборонені видання...». Агенту доручалось перевірити цю інформацію і повідомити керівництво [11, арк. 12]. Враховуючи ці фактори генерал-губернатор підписав довідку, в якій не заперечував проти покарання Гулабчева в адміністративному порядку із висланням за межі держави, але аби «застрахуватися» від неприємностей він заздальгідь звернувся із конфіденційним листом до міністерства внутрішніх справ. Остаточний вердикт стосовно долі болгарсько-підданого сформулювали у Петербурзі – на підставі відповідних статей ви-

слати Гулабчева безповоротно за кордон [11, арк. 17]. На цьому завершилась українська історія в житті Спиро Гулабчева.

В Україні Спиро Гулабчев займався не лише організацією «книжкового» руху. Вивчаючи модні політичні течії і спілкуючись з представниками інтелігенції він разом з тим наблизвся до розуміння української ментальності, народного побуту та культури. Маючи хист до етнографічних досліджень болгарський студент прагнув ближче зрозуміти психологію та особливості української народної творчості. Український пісенний та словесний фольклор Гулабчев вивчав не лише за працями корифеїв, а й під час подорожей містами і селами. За окремими свідченнями співвітчизників Гулабчева болгарського народницького ватажка можна було побачити на батьківщині у «малоросійській сорочці» – вишиванці. Це справляло неабияке враження на співрозмовників та слухачів Гулабчева [4, 28].

«Книжковий» рух, який Спиро Гулабчев започаткував у 80-х роках XIX ст. в Україні не набув широкого розмаху, але став протоосновою сиромахомильства, що пустило корені на Балканах. Створена ним у середовищі болгарської учнівської і студентської молоді мережа просвітницьких осередків поширювала народницькі і громадівські ідеї, розповсюджувала твори Михайла Драгоманова та інших яскравих представників українського демократичного руху. В Україні Спиро Гулабчев не тільки близько познайомився із ідеологією народництва та діяльністю громад, а й здобув певний політичний досвід, завдяки якому він згодом став помітною політичною фігурою на Балканах.

Список використаних джерел

1. Шарова Крумка. Идейният път на Спиро Гулабчев // Известия на Института по история. – 11. 1962.
2. Танчев Иван. Българската държава и учението на българи в чужбина (1879-1892). – София: Академично издателство «Марин Дринов», 1994.
3. Благоев Димитър. Принос към историята на социализма в България. – Москва, 1944.
4. Бозвелиев Константин. Моите спомени. – София: Военноиздателски комплекс «Св. Георги Победоносец», Университетско издателство «Св. Климент Охридски», 1993.
5. Гулабчев Спиро. Един оглед по етнографията на Македония. – Габрово, 1887.
6. Българската възрожденска интелігенция (Енциклопедия) – София: Държавно издателство «Д-р Петър Берон», 1988.
7. Български исторически архив при националната библиотека «Кирил и Методий» – БІА НБКМ. – Ф.295. – Оп.1. – Од. зб.4. – Арк. 7-9;110-111.

8. Саздов Димитр, Попов Радослав, Спасов Людмил. История на България (681-1944) Том втори. – София: Софи-Р, 2003.
9. Абрашев Петър. Южно-славянският пансион в Николаев (Материали за историята на пансиона и биографията на неговия директор) // Сборник за народни умотворения, наука и книжнина. – София: Държавна печатница, 1909. – Книга XXV. Нова редица книга VII.
10. Гулабчев Спиро. Един расказ: Дядо Стоян (има ли ум, – ште има и напредък). – Киев: Типография К. Н. Милевскаго, 1885.
11. Державний архів Одеської області (ДАОО). – Ф.5. – Оп.1. – Од. зб.1707. – Арк. 1-19.

VOLODYMYR GAMZA
Mykolaiv

PUBLIC ACTIVITY OF SPIRO GULABCHEV IN UKRAINE AT THE END OF THE XIX CENTURY

The article deals with some aspects of the activities of the famous Bulgarian public figure and revolutionary Spiro Gulabchev in Ukraine at the end of the XIX century. The significance of Ukrainian communities in shaping the views of Gulabchev is emphasized. On the basis of archival documents, are highlighted his attempts to create a "book" movement in Kyiv, Kharkiv, Mykolaiv, as well as in Bulgarian and European cities. A detailed consideration of the case of Gulabchev's work, instituted by the tsar's secret police.

Key words: Bulgarian activist, movement in defense of the poor, students, organizations, case.

ВЛАДИМИР ГАМЗА
г. Николаев

ОБЩЕСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СПИРО ГУЛАБЧЕВА В УКРАИНЕ В КОНЦЕ XIX СТОЛЕТИЯ

В статье рассматриваются отдельные аспекты деятельности известного болгарского общественного деятеля и революционера Спиро Гулабчева в Украине в конце XIX столетия. Сделан акцент на значении украинских громад в формировании взглядов С. Гулабчева. На основе архивных документов освещены его попытки по созданию «книжного» движения в Киеве, Харькове, Николаеве, а также в болгарских и европейских городах. Детально рассмотрено заведенное царской охранкой дело относительно деятельности Спиро Гулабчева.

Ключевые слова: болгарский деятель, сиромохомильство, студенты, дружины, дело.

Стаття надійшла до редколегії 20.05.2018